

Észrevételek "A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról" szóló 2011. évi C. törvényről

A 2011. július 12-én elfogadott "A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról" szóló 2011. évi C. törvény szándékait tekintve a magyarországi vallási pluralizmus létrejöttében kiemelkedő szerepet betöltő, a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény rendelkezéseit hivatott felváltani. Az alábbiakban a Preambulumra, valamint hat fejezetre tagolódó törvény néhány fontos rendelkezését szeretnénk kiemelni.

1. Az ún. "bizniszegyházak"

Felvetődik a kérdés, hogy mi indokolta a súlypontilag az egyházalapítás és regisztrálás szabályait visszamenőleges hatállyal is újszabályozó törvény megalkotását. Az egyéni képviselői indítványként benyújtott – utóbb, a zárószavazás előtt beterjesztett módosító indítvánnyal lényegében alapjaiban megváltoztatott – törvényjavaslat indokolása arra hivatkozott, hogy az 1990. évi IV. törvény egyházalapításra vonatkozó "rendkívül nagyvonalú feltételei" lehetőséget biztosítottak "az alapjoggal történő visszaélésekre is, mind az egyházaknak járó állami támogatások jogosulatlan igénybevételére, mind pedig a ténylegesen nem hitéleti tevékenységet végző szervezetek egyházként történő bejegyeztetésére". A törvényjavaslat beterjesztői tehát úgy vélték, hogy – a közbeszédben használatos kifejezéssel élve – az ún. "bizniszegyházak" visszaéltek az 1990. évi IV. törvény által biztosított pénzügyi lehetőségekkel. Csak hogy nem állnak rendelkezésre azok az elmarasztaló jogerős bírói ítéletek, amelyek ezt a sűrűn visszaköszönő vádat megnyugtatóan bizonyíthatnák.

Magától értetődő, hogy a jogsértést vagy a joggal való visszaélést szankcionálni kell. Erre azonban az 1990. évi IV. törvény rendelkezései is lehetőséget biztosítanak, hiszen a bíróság az ügyész keresete alapján törli a nyilvántartásból azt az egyházat, egyházi jogi személyt, amelynek tevékenysége alkotmányba vagy törvénybe ütköző, amennyiben e tevékenységet felhívás ellenére sem szünteti meg. A most elfogadott törvény azonban az egyszerűbb, de alkotmányos szempontból aggályosabb megoldáshoz folyamodott. Egyszerűbb, mert egyetlen tollvonással megszüntette több száz vallási közösség eddig biztosított egyházi státuszát. Aggályosabb, mert semmiféle alkotmányosan igazolható szemponttal nem sikerült e tollvonást alátámasztania.

2. A Preambulum

A terjedelmes Preambulum a törvényhozó által kiemelt fontosságú alapelveket és alapértékeket sorolja fel. A bevezető sorok mindazonáltal – nem utalva magára a lelkiismereti és vallásszabadságra – a magyarországi egyházakat és vallási közösségeket – a vallásfelekezetek

megemlézése szintén kimaradt a felsorolásból – a társadalom olyan kiemelkedő értékhordozó és közösségtremető tényezőiként nevesíti, mint amelyek jelentős szerepet töltenek be nemcsak az ország, hanem az államhatárokon túlnyúló nemzet életében is.

Logikailag szerencsésebb lett volna a lelkiismereti és vallásszabadság megemlézése, hiszen az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek létrejötte és működése magából a vallásszabadságból vezethető le, másként fogalmazva a vallásszabadság kollektív és intézményesített megnyilvánulásaként is értelmezhető. A Preambulum által nevesített alapelvek és alapértékek közül sajátos értelmezési keretet kap ugyanakkor az a fordulat, miszerint az Országgyűlés folytatja a vallásszabadságot biztosító törvényekben, "különösen a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényben testet öltő hagyományt", hiszen a 2011. évi C. törvény lényegében teljességgel annulálja az 1990. évi IV. törvény rendelkezéseit.

3. A lelkiismereti és vallásszabadság

A törvény I. fejezete – az Alaptörvény irányadó rendelkezései nyomán – a lelkiismereti és vallásszabadság jogának részjogosítványait szabályozza. A lelkiismereti és vallásszabadság minden természetes személyt megillető jogát a törvényhozó néhány "speciális" terület vonatkozásában külön is hangsúlyozza. Ily módon garantálja a törvény az oktatási, egészségügyi, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben ellátottak, valamint a büntetés-végrehajtási intézményben fogva tartottak számára a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását. A rendvédelmi és honvédelmi szerveknél szolgálati jogviszonyban állók számára – szolgálatteljesítésük során – szintén biztosítja a jogalkotó a lelkiismereti és vallásszabadság jogát. A törvény rögzíti továbbá, hogy az állami hatóságok a lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggésben adatokat nem gyűjthetnek, illetve nyilvántartást sem vezethetnek. A népszámlálás alkalmával ugyanakkor nem kötelező jelleggel, egyúttal azonosításra alkalmatlan módon kérhető adat a vallási hovatartozást illetően.

4. A vallási tevékenység meghatározása

A 2011. évi C. törvény a továbbiakban átfogó jelleggel – az alapítástól a megszűnésig – szabályozza az egyházak jogállását. Ezen belül kerít sort az egyház 1990. évi IV. törvényen alapuló meghatározásán kívül a vallási tevékenység definiálására is. Ezek szerint "[E] törvény alkalmazásában vallási tevékenység olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, mely természetfeletti irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartási körül-

ményekkel az emberi személyiség egészét átfogja". Nem szerencsés, hogy a törvényhozás normatív módon állapítja meg, még ha csak a jelenlegi törvény, azaz az állami egyházjog vonatkozásában is, a vallási tevékenység fogalmát. Teljességgel helyénvaló viszont a törvényjavaslat indokolásának a 4/1993. (II. 12.) AB határozat szellemiségét felidéző fordulata, miszerint "az állam teológiai kérdéseket nem dönthet el". A vallási tevékenység teológiai szempontokat nyilvánvalóan érintő mibenlétének a tekintetében ugyanis, az imént idézett AB határozatra is figyelemmel, a vallási közösségek, nem pedig a "világi" törvényhozás definíciójára kell hagyatkozni. Hitbéli – vallási, rituális – igazságok kimondását illetően a "világi" törvényhozás nem rendelkezhet hatáskörökkel.

Más kérdés, hogy a törvényhozás negatív módon meghatározhatja, hogy a törvény alkalmazása szempontjából mit nem tekint vallási tevékenységnek, miként ezt a 2011. évi C. törvény meg is tette. A vallási tevékenység definiálása mindazonáltal nemcsak az állam és az egyház elválasztásának, hanem az állam világnézeti semlegességének az alapelvét is feszegeti. Hasonlóképp problematikus az a rendelkezés is, amely monopolizálja az "egyház" megnevezés használatát, amennyiben kizárólag a 2011. évi C. törvény szerint nyilvántartásba vett vallási közösségek használhatják azt. Ezzel a rendelkezéssel ugyanis sérül az érintett vallási közösségeknek az önazonosság szabad megválasztásához fűződő szabadsága.

5. Az egyházi nyilvántartásba vétel szabályozása

Számos aggályt vet fel az egyházi nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályozás is. A 2011. évi C. törvény III. fejezete szakít az 1990. évi IV. törvény lényegében formai kritériumokat megkívánó regisztrációs eljárásával, ehelyett – a törvény által megállapított kivételektől eltekintve – kérelem alapján induló, parlamenti szavazással végződő, érdemi nyilvántartási eljárást vezet be. A regisztrációs eljárás nem vonatkozik azokra az Országgyűlés által elismert egyházakra,¹ amelyeket az egyházakkal való kapcsolattartásért felelős miniszter (a továbbiakban miniszter) vesz nyilvántartásba. A többi vallási közösség esetében a nyilvántartásba vételre irányuló kérelem miniszterhez történő benyújtására csak a 2011. évi C. törvény által nevesített feltételek megléte esetén kerülhet sor. A nyilvántartásba vételi kérelem egyebek mellett akkor nyújtható be, amennyiben az egyház "tanításának lényegét tartalmazó hitvallással és rítussal rendelkezik", továbbá mellékelni kell a "tanításának lényegét tartalmazó hitvallását, vagy legfőbb vallási tanainak összefoglalását" is.

Amennyiben a vallási közösség a feltételeknek megfelel – a vallási tevékenységgel kapcsolatos feltételek fennállását szakértő is megvizsgálhatja –, a miniszter a kérelmet az Országgyűlés elé terjeszti. Az egyházként történő elismeréshez az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges. Ha az Országgyűlés elutasítaná a nyilvántartásba vételt – jogorvoslati lehetőséget a 2011. évi C. törvény nem helyez kilátásba –, a bejegyzési kérelmet egy éven belül nem lehet ismételtel előterjeszteni. Még ha találunk is hasonló külföldi megoldásokat, aránytévésztésnek tűnik egy, a világnézeti semlegességet elfogadó állam Országgyűlése számára az egyházi státusz megadása feletti szavazati jog biztosítása. Ennél a megoldásnál sokkal szerencsésebb volt a törvényjavaslat eredeti intenciója, amely a regisztrálással a Fővárosi Bíróságot kívánta felruházni. Ugyanakkor a törvényi feltételek megléte esetén sem jelezhető be egyházként olyan közösség, "amellyel szemben működése során az illetékes állami szerv nemzetbiztonsági kockázatot állapított meg." Ha egy közösség működése nemzetbiztonsági kockázatot jelent, akkor működése nyilvánvalóan semmiféle keretek között sem kívánatos, illetve lehetséges: sem egyházként, sem társadalmi szervezetként, sem bármi másként. Egy társadalmi szervezet – jelen esetben vallási közösség – legális keretek közötti működése viszont a formál logika szerint önmagában ellentmond bármiféle nemzetbiztonsági kockázat meglétének.

Ez a szabályozás nyilvántartásba vételi eljárásra készíti azokat a vallási közösségeket is, amelyekről az egyházi törvény megvonja a korábban megszerzett egyházi státuszt. Ebben az esetben tehát a rendelkezések sajátos kört érintő visszamenőleges alkalmazására kerül sor, aminek a szükségessége nincs alátámasztva a törvényben. A 2011. évi C. törvény ugyanis nem ad magyarázatot arra, mi indokolja a jogszerűen működő egyházi jogállású vallási közösségek státuszelvonását. Méltatlan helyzetbe kerülnek utóbb azok a jelenleg egyházi státuszú vallási közösségek, amelyeket esetlegesen az Országgyűlés idővel egyházként "elismer", hiszen nem a most elfogadott törvény erejénél fogva, mint a kivételezett körbe tartozó egyházak, hanem nehezített körülmények és az eddigiekhez képest jóval súlyosabb feltételek mellett szerezhetik meg – pontosabban vissza – azt a közjogi státuszt, amelyet korábban már élveztek. Ily módon szükségszerűen kétféle egyházi kategória fog kialakulni: a 2011. évi C. törvény erejénél fogva elismert egyházak mellett megjelenhetnek az Országgyűlés által elismert egyházak. Aligha ez a legmegfelelőbb módja a "bizniszegyházak" kiiktatásának. A nem kívánatos jelenségek kiszűrését ugyanakkor hatékonyan segíthetné elő a szektorsemleges intézményfinanszírozás maradéktalan érvényesülése, valamint az állam és az egyház közöttes elválasztásán alapuló egyházfinanszírozás mechanizmusainak a kialakítása.

Az egyházi státuszukat elvesztő vallási közösségek számára a 2011. évi C. törvény elvben kétféle utat biztosít. A törvény hatálybalépését követően egyrészt kezdeményezhetik a miniszternél az egyházi nyilvántartásba vételi eljárás iránti kérelmük előterjesztését, másrésztől viszont – amennyiben az egyházi nyilvántartásba vétel feltételeinek nem felelnének meg – átalakulhatnak vallási tevékenységet is végző egyesületté. Ez utóbbi esetben természetesen az egyesületekre vonatkozó joganyag hatálya alá kerülnek.

Az egyházi státuszukat elvesztő vallási közösségek számára a 2011. évi C. törvény elvben kétféle utat biztosít. A törvény hatálybalépését követően egyrészt kezdeményezhetik a miniszternél az egyházi nyilvántartásba vételi eljárás iránti kérelmük előterjesztését, másrésztől viszont – amennyiben az egyházi nyilvántartásba vétel feltételeinek nem felelnének meg – átalakulhatnak vallási tevékenységet is végző egyesületté. Ez utóbbi esetben természetesen az egyesületekre vonatkozó joganyag hatálya alá kerülnek.

6. Elválasztás – különválás

Az állam és az egyház kapcsolatait illetően egy terminológiai jellegű változásra kell hivatkoznunk. A rendszer-váltás időszakától kezdve e kapcsolatrendszer megnevezése az *elválasztás* kifejezésen alapult. Az Alkotmány, az 1990. évi IV. törvény, az Alkotmánybíróság határozatai egyaránt ezt a kifejezést alkalmazták. A 2011. évi C. törvény azonban – az Alaptörvény szóhasználatát átvéve – ezt a kapcsolatrendszer másként nevezi meg: "Ma-

¹ A 2011. évi C. törvény által elismert egyházak:

1. Magyar Katolikus Egyház; 2. Magyarországi Református Egyház; 3. Magyarországi Evangélikus Egyház; 4–6. Zsidó vallásfelekezetek: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante), Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség; 7–11. Ortodox Egyház: Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Ortodox Exarchátus, Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház, Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye, Orosz Ortodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarchátus); 12. Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete; 13. Magyarországi Baptista Egyház; 14. HIT Gyülekezete.

gyarországon az állam és az egyház különváltan működik." A különvált működés rögzítését követően a törvény – egyoldalú kötelezettségvállalásként – leszögezi, hogy a közösségi célok érdekében az állam együttműködik az egyházzal. A 2011. évi C. törvény több helyütt utal is a kooperáció lehetőségeire. Azt viszont a jövő dönti majd el, hogy az elválasztáshoz képest miféle új tartalommal telítődik meg a különvált működés elnevezés.

7. A sarkalatosság

A 2011. évi C. törvény eredendően sarkalatos törvénynek készült. A zárószavazás előtt beterjesztett – a koherencia zavart kiiktatni hivatott – módosító indítvány kivette a lelkiismereti és vallásszabadság jogát szabályozó I. fejezetet a sarkalatossági körből. Az I. fejezet rendelkezései ugyanis – az Alaptörvény vonatkozó szabályainak megfelelően – egyszerű többséggel is elfogadhatók, nem tartoznak a sarkalatossági körbe, míg a többi fejezet elfogadása – a záró rendelkezésektől eltekintve – minősített többséghez kötött.

*

Összességében megállapítható, hogy "A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról" 2011. évi C. törvény magán viseli a sietség jegyeit. A korrekciókra azonban van még lehetőség a 2012. január 1-i hatálybalépésig.

Schweitzer Gábor
tudományos főmunkatárs